

Atria kiest

Collectievormingsbeleid 2018-2021
externe versie

25 oktober 2017

Irene Geerts Tekst & Redactie
in opdracht van Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis

Inhoudsopgave

Inleiding 3

1 De actuele context 4

2 Uitgangspunten 7

3 Doelstelling van en criteria voor verwerving 9

4 Acquisitie van archieven 11

5 Acquisitie van beeld, geluid en objecten 14

6 Acquisitie van bibliotheekmateriaal en publicaties 17

Literatuur 19

Inleiding

Sinds 1935 verzamelt Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, bronnen over de ontwikkeling van de positie van vrouwen en vrouwenbewegingen. De collectie bestaat anno 2017 uit ruim 1.400 strekkende meter archieven, meer dan honderdduizend publicaties, 30.000 foto's, honderden films en filmpjes, en vele affiches en objecten. Het grote maatschappelijke belang van deze collectie is in 2017 opnieuw onderstreept door de financiële steun van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) voor Atria's meerjarenplan 'Bronnen van verandering'. De collectie van Atria biedt de noodzakelijke historische context voor de actualiteit van de ontwikkelingen van vandaag, en is zo instrumenteel in het streven naar gelijkheid op het gebied van gender en seksuele oriëntatie in Nederland dat de overheid nastreeft.

Aan de collectievorming liggen bewuste keuzes ten grondslag. Volledigheid is immers een illusie – zelfs op een relatief duidelijk afgebakend vakgebied als dat van Atria – en bewaren is kostbaar. Door goed te kiezen is het desondanks mogelijk een representatieve, samenhangende verzameling bronnen te vormen die de ontwikkeling van de positie van vrouwen en vrouwenbewegingen volgt door de tijd heen. Beargumenteerde keuzes maken is dan ook een rode draad in de acquisitiesgeschiedenis van Atria en zijn voorlopers. Dit acquisitiebeleidsplan formuleert de selectiecriteria voor het archief en de bibliotheek voor de periode 2018-2020 binnen de actuele context waarin Atria zich op dit moment bevindt. Het plan is een bewerking van het vorige acquisitiebeleidsplan 'Aletta kiest', geschreven door Margreet Winthorst, uit 2011.

De exponentiële groei van de digitalisering heeft de laatste jaren allerlei zekerheden in archieven en bibliotheken aan het wankelen gebracht. Maar goed beschouwd hebben die vooral betrekking op wat er gebeurt ná acquisitie: op het duurzaam opslaan, beschrijven en ter beschikking stellen van collecties. De inhoudelijke criteria voor het verzamelen zijn, ook na kritische beschouwing, in 2017 dezelfde als in 2011. Dit acquisitiebeleidsplan bevat dan ook vertrouwde fundamentele keuzes over de collectieopbouw: wat doet Atria en wat niet?

Het plan begint met een analyse van de actuele ontwikkelingen en inzichten in het werkveld van Atria. Hoofdstuk 2 formuleert de uitgangspunten van waaruit Atria werkt. Hoofdstuk 3 richt zich vanuit de ontwikkelingen en uitgangspunten op de doelstelling van en de algemene criteria voor verwerving. In afzonderlijke hoofdstukken wordt vervolgens bekeken welke specifieke randvoorwaarden en criteria gelden voor de acquisitie voor respectievelijk archieven en egodocumenten, het beeld-, geluids- en objectenmateriaal, en de bibliotheek- en documentatiecollectie.

1 De actuele context

Rondom Atria

Van bewegingen naar netwerken

Tot de jaren negentig van de vorige eeuw was de Nederlandse vrouwenbeweging redelijk herkenbaar georganiseerd. Vrouwen waren aangesloten bij meer of minder zichtbare en benaderbare verenigingen en andere formele structuren. Hoewel de emancipatie nog altijd niet voltooid was, werd het streven daarnaar omstreeks 1990 breed omarmd en voortgezet binnen andere (mainstream)organisaties, waardoor de specifieke vrouwenorganisaties minder financiële steun kregen en begonnen af te kalven.

Na de eeuwwisseling is die ontwikkeling versterkt door de tendens dat mensen zich op andere manieren verbinden en voor idealen inzetten dan in georganiseerd verband of via instituties. Sinds de komst van de sociale media vinden en verbinden gelijkgestemden zich ook langs digitale netwerken: informeel, moeilijker ‘grijpbaar’ dan de formele organisaties van voorheen en via vluchtige communicatiekanalen bovendien. In deze netwerken is geen vanzelfsprekende centrale organisatie die zich bekommert om archiefvorming, nog los van de vraag hoe de vluchtige communicatie zou moeten worden vastgelegd.

De zichzelf documenterende samenleving

Van oudsher hebben mensen en organisaties zichzelf natuurlijk gedocumenteerd, hoewel die documenten niet altijd goed zijn bewaard. Met de komst van makkelijk toegankelijke en bruikbare digitale en sociale media is dit de laatste jaren een massaal en omvangrijk verschijnsel geworden waar mensen van alle leeftijden en achtergronden aan deelnemen. De digitale mogelijkheden stellen hen in staat om niet alleen hun eigen bronnen te creëren, maar ze ook te veranderen, te delen en te vernietigen wanneer en hoe ze willen. Een archief dat dergelijke bronnen behouden wil zien, moet zich actief richten op deze archiefvormers en ze bewustmaken van het belang van archiveren, ze daarbij adviseren en begeleiden, en ze de benodigde instrumenten ter beschikking stellen. Voorop daarbij staat het belang van het behoud – de vraag of de bronnen uiteindelijk worden overgedragen aan een archiefinstelling is van secundair belang.

Informatie in een digitale wereld

Digitale informatie voert steeds meer de boventoon in de dagelijkse realiteit van burgers in het algemeen, en in die van wetenschappers, studenten, opiniemakers en beleidsmakers in het bijzonder. Gebruikers van bibliotheken en archieven verwachten in toenemende mate vanachter hun eigen computer alles wat ze zoeken te kunnen vinden en raadplegen – kan dat ergens onvoldoende, dan bestaat het risico dat deze gebruikers niet meer terugkomen op die plek. E-publicaties en gedigitaliseerde en *digital born* bronnen nemen daardoor een hoge vlucht, terwijl de vraag naar hun papieren equivalenten afneemt. Bibliotheken en archieven die relevant willen blijven, staan dan ook voor de opgave om hun infrastructuur hier naar in te richten. Dat brengt niet alleen technische vragen met zich mee, maar ook vragen op het gebied van licenties, copyrights en privacy.

Van collectie naar connectie

Bibliotheken en archieven heroriënteren zich op hun maatschappelijke functie door hun traditionele focus op verzamelen en toegankelijk maken te verbreden naar een verbindende rol waarin ze mensen, organisaties en collecties samenbrengen en faciliteren. Sterker dan ooit tevoren gaan ze relaties aan met hun omgeving, laten ze zich zien in de buitenwereld en stellen ze andersom hun eigen gebouwen en faciliteiten open voor activiteiten van anderen. Dat maakt bibliotheken en archieven tot inclusieve plekken, plekken van de gemeenschap, plekken waar co-creatie plaatsvindt, waar gebruikers zelf makers worden van kennis die anderen weer gebruiken. Dat vraagt van bibliotheken en archieven een open, nieuwsgierige, naar buiten en op samenwerking gerichte houding. Al van oudsher heeft Atria zich, meer dan andere archief- en bibliotheekinstellingen, op die manier opgesteld, omdat dergelijke contacten waardevolle tips opleveren voor te verwerven publicaties en archieven, voortdurend kansen bieden om mensen bewust te maken van de waarde van archieven, en relaties aan te gaan waar nieuwe, waardevolle acquisities uit voort kunnen komen.

'De vrouw' bestaat niet

De basis voor Atria's collecties werd ooit gelegd om de onzichtbaarheid van de vrouw in de geschiedenis op te heffen. Lang is het beeld van de Nederlandse vrouwenbeweging echter gedomineerd geweest door witte vrouwen uit de middenklasse. De voorlopers van Atria weerspiegelden dat beeld, zowel in de inhoud en de opbouw van de collectie als in de organisatie. In de jaren negentig van de vorige eeuw groeide het besef dat het instituut op die manier lang heeft bijgedragen aan de onzichtbaarheid van zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen. Sindsdien is diversiteit een belangrijk aandachtspunt, ook in de acquisitie. Vandaag de dag staan gender- en seksuele identiteiten in al hun sociaal-culturele en etnische variaties hoog op de maatschappelijke agenda. Sterker dan ooit is duidelijk dat 'de vrouw' niet bestaat en dat sekseconcepten niet alleen zowel biologische, politieke, sociaal-economische, sociaal-psychologische als culturele componenten hebben maar ook voortdurend in verandering zijn. Daartoe moet Atria zich ook verhouden in haar acquisitiebeleid.

Binnen Atria

Samenhangende functies en rollen

Atria verzamelt, beheert en deelt het erfgoed van vrouwenbewegingen, onderzoekt de huidige positie van vrouwen in de samenleving en geeft advies voor toekomstig beleid, met als missie om gelijke behandeling van en gelijke kansen voor meisjes en vrouwen te realiseren. Bibliotheek en archief zijn dan ook onlosmakelijk verbonden met Atria's activiteiten op het gebied van onderzoek en (beleids)advies, kennisontwikkeling en debat. Deze functies ondersteunen en versterken elkaar. Op het gebied van acquisitie betekent dat dat medewerkers die op al deze terreinen werkzaam zijn bijdragen aan het signaleren van ontwikkelingen, publicaties, organisaties, evenementen en personen die het volgen en documenteren waard zijn.

Atria als gender-hub

Atria wil zich in de komende jaren nog meer ontwikkelen tot dé plek *'where gender is happening'*: een zogenaamde *hub*, een bruisend trefpunt waar iedereen die zich betrokken voelt bij het onderwerp elkaar vindt. Het instituut wil duurzaam samenwerken met burgers en partners en

emancipatieprocessen aanjagen en versterken door doelgroepen te faciliteren, bijvoorbeeld door ze een ruimte ter beschikking te stellen voor hun activiteiten en bekend te maken met (informatie)bronnen waarmee ze nieuwe activiteiten kunnen ontplooien – en waarvan de informatie mogelijk later weer terugvloeit naar de collectie. Wederkerigheid, wederzijds respect en co-creatie vormen de basis voor een gelijkwaardige relatie. Daarbinnen kan Atria de aandacht vestigen op het belang van archiveren als onderdeel van activisme, waarmee dat activisme ook historische waarde krijgt. Om uit te vinden hoe dit in de praktijk precies vorm te geven – hoe ga je om met dingen die nú gebeuren, wanneer benader je een nieuw initiatief, hoe ga je om met *communities* zonder vaste organisatie? – wordt nu ervaring opgedaan in pilots binnen Atria en bij partners als het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en het Stadsarchief Amsterdam.

Digitalisering en digitale duurzaamheid

Net als de rest van de bibliotheek- en archiefwereld zoekt Atria naar het voor onze collecties passende antwoord op de vraag hoe om te gaan met bronnen die uitsluitend in digitale vorm bestaan, de zogenaamde *digital born* bronnen. Uitgangspunt van Atria is zoveel mogelijk aan te sluiten bij *best practices* die in grotere archieven en samenwerkingsverbanden worden ontwikkeld. De stand van zaken op dit gebied verschilt per drager of medium. Zo worden websites al door enkele grote archieven en initiatieven gearhiveerd, maar staat het onderzoek naar het bewaren van e-mail nog in de kinderschoenen. Hoewel de vragen en problemen op dit gebied betrekking hebben op technische en praktische problemen rond bewaren en ontsluiten, en dus losstaan van de inhoudelijke criteria voor acquisitie, hebben ze daar wel invloed op: wanneer technische faciliteiten ontbreken, worden *e-books* niet aangeschaft en digitale archiefmaterialen die binnenkomen niet verwerkt, laat staan dat ze actief verworven worden. Het actieplan digitale duurzaamheid dat momenteel geschreven wordt, bevat een aanpak om deze situatie vanaf 2018 vlot te gaan trekken.

2 Uitgangspunten

Dit beleidsplan berust op een aantal inhoudelijke, bedrijfseconomische en procesmatige uitgangspunten. Het is denkbaar dat er spanning ontstaat tussen de verschillende uitgangspunten. Dan is het aan het managementteam van Atria om een integrale afweging te maken.

Collectioneren is een kerntaak

De missie van Atria is het realiseren van gelijke behandeling van en gelijke kansen voor meisjes en vrouwen in al hun diversiteit. Die missie vult het instituut in met een breed pakket aan kerntaken, waarvan verzamelen er een is: Atria verzamelt en verspreidt kennis over de positie van vrouwen en over hoe die zich in alle diversiteit ontwikkelt. Dit is de kern van het meerjarenplan 'Bronnen van verandering', een van de drie speerpunten van Atria voor de periode 2018-2022 onder de subsidieregeling gender- en LHBTI-gelijkheid van het ministerie van OCW. De collectie is niet alleen op zichzelf van belang, maar ook voor de andere twee speerpunten – respectievelijk op het gebied van veiligheid (Alliantie Act4Respect) en arbeid (Alliantie Werk·en·de·toekomst) – en de maatschappelijke context waarin zij vorm krijgen.

De collectie vormt een geheel

Atria onderscheidt verschillende deelcollecties: de bibliotheek- en documentatiecollectie, de databanken, de archieven en egodocumenten, de beeldcollectie (foto's, prenten, affiches, objecten) en de audiovisuele collectie (geluid, film en *oral history*). Die vormen een geheel, waarvan de samenstellende delen elkaar verrijken en verdiepen.

De collectie is onderscheidend

Atria opereert als erfgoedinstelling in een speelveld waarop veel andere instellingen actief zijn. Te midden van die instellingen onderscheidt Atria zich met een herkenbare collectiedoelstelling die de basis vormt van het acquisitiebeleid. Atria staat op het standpunt dat het er vooral om gaat dát belangrijke publicaties en bronnen bewaard worden en niet zozeer wáár dat gebeurt. Niettemin heeft zowel Atria zelf als het publiek er baat bij als duidelijk is dat publicaties en bronnen van en over de geschiedenis van de Nederlandse vrouwenbewegingen en de emancipatie van vrouwen in Nederland primair bij Atria gezocht moeten worden. Zeker in een tijd van krappe middelen is het raadzaam als instellingen elkaars grenzen accepteren en respecteren, en dat gebeurt ook in Nederland. Atria treedt dus zo min mogelijk in het verzamelgebied van derden. Atria stelt zich niet concurrerend, maar wel zelfbewust op bij acquisitie van nieuwe materialen.

De collectie is divers

Acquisitie impliceert keuzes maken, waardering en daarmee betekenisgeving. Wanneer materiaal over bepaalde groepen of ontwikkelingen niet in een archief of bibliotheek wordt opgenomen, betekent dat dat deze zo goed als onzichtbaar blijven in de geschiedschrijving. Atria is zich ervan bewust dat het verzamelen van publicaties en bronnen geen neutrale daad is en dat het instituut kritisch naar zijn keuzes moet blijven kijken om ervoor te zorgen dat niet alleen dominante groepen in de maatschappij in de collectie zijn vertegenwoordigd. Atria kiest daarom nadrukkelijk voor collectioneren in de breedte. Bij schaarste van mensen en middelen kan dan de beslissing gerechtvaardigd zijn om een archief niet op te nemen als de collectie al verschillende archieven bevat over dezelfde periode en dezelfde of vergelijkbare acties, activiteiten en ontwikkelingen.

Hetzelfde geldt voor publicaties. Alleen op die manier is het mogelijk de vrouwenbeweging en de geschiedenis van de positie van vrouwen in Nederland in al hun diversiteit (etnisch, cultureel, sociaal, religieus etcetera) te documenteren.

Atria verzamelt bronnen, geen erfgoed

De begrippen ‘erfgoed’ en ‘bronnen’ worden verschillend gedefinieerd en niet altijd duidelijk onderscheiden. Een bron (een archiefstuk, een foto of een object) wordt pas erfgoed als het als zodanig wordt ervaren door de ‘erfgenamen’. Erfgoed is dus een kwalificatie die niet zozeer door instellingen kan worden toegekend, maar door hun publiek. Het is een resultante van het gebruik, niet van het verzamelen op zich. Atria verzamelt dus geen erfgoed, maar bronnen. Maar Atria gebruikt de termen ‘erfgoedinstelling’, ‘erfgoed’, en ‘erfgoed verzamelen’ in de communicatie naar buiten omdat deze begrippen maatschappelijk breed bekend en gedragen zijn.

Openbaarheid en toegankelijkheid staan voorop

De bewaarfunctie van Atria is tot op zekere hoogte een doel op zich. Maar vooral staat het bewaren ten dienste van het benutten. Bij de acquisitie weegt het dan ook zwaar of het materiaal binnen de grenzen van wat redelijk en juridisch haalbaar is openbaar is, en of het binnen afzienbare tijd toegankelijk kan zijn. Atria vindt dat bronnen binnen drie jaar na verwerving beschreven moeten zijn. Vooral voor archiefmateriaal betekent dat nogal wat. Archiefbewerking is arbeidsintensief. Mensen en middelen bepalen hoeveel materiaal er toegankelijk gemaakt kan worden, dus wat de grenzen zijn van de opnamecapaciteit. Dat heeft als uiterste consequentie dat een gebrek aan capaciteit de doorslag kan geven in de beslissing om een archief niet op te nemen.

Acquireren is pro-actief opereren

Acquireren is niet passief afwachten tot een publicatie of een archief wordt aangeboden, het is pro-actief zoeken naar materiaal dat de collectie aanvult en *up to date* houdt. Bibliothecaris en archivariissen van Atria oriënteren zich daarom voortdurend op de actualiteit, laten zich voeden door de media, collega’s en relaties, en stellen zich actief op in de *hub* die Atria wil worden.

3 Doelstelling van en criteria voor verwerving

De collectie van Atria is een geheel, bestaande uit diverse deelcollecties, die een onderlinge samenhang hebben. Dit acquisitiebeleidsplan werkt daarom vanuit een centrale doelstelling en enkele algemene criteria die gelden voor de hele collectie. Omdat de aard van de verschillende soorten materialen daarnaast vraagt om een eigen afwegingskader, worden in de volgende hoofdstukken specifieke criteria per deelcollectie beschreven.

Collectiedoelstelling

De missie van Atria, het realiseren van gelijke behandeling van en gelijke kansen voor meisjes en vrouwen, is het uitgangspunt voor de collectiedoelstelling. Bij alle acquisitieactiviteiten is het zaak om deze voor ogen te houden. Atria collectioneert in de lijn van die missie om alle geïnteresseerden, maar in het bijzonder (wetenschappelijk) onderzoekers, studenten, beleidsmakers en opiniemakers, in staat te stellen kennis te vergaren en nieuwe kennis te genereren over de geschiedenis van vrouwen, vrouwenorganisaties, de ontwikkeling van de positie van vrouwen, verschuivingen in genderpraktijken en het denken hierover. Atria verzamelt daartoe een evenwichtig bronnenbestand, primair van en over de Nederlandse vrouwenbeweging en over de ontwikkeling van (de positie van) vrouwen en van genderverhoudingen in Nederland. Daarnaast vergaart Atria bronnen over de (inter)nationale context waarin de Nederlandse vrouwenbewegingen opereren en over de internationale ontwikkeling van (de positie van) vrouwen en genderverhoudingen.

De deelcollecties in hun onderlinge samenhang

De archieven, de bibliotheek en de databanken vormen het hart van de collectie van Atria. De archieven bevatten de authentieke bronnen van Nederlandse vrouwenbewegingen. De bibliotheek en de databanken geven daar een brede (inter)nationale context bij. De andere deelcollecties (foto's, bewegend beeld, affiches en objecten) zijn complementair aan de archiefcollectie: ze bestaan deels uit materiaal dat meekomt met de archieven die Atria verwerft en deels uit materiaal dat gericht en afzonderlijk wordt geacquireerd. Die laatste categorie heeft vooral betrekking op die (groepen) vrouwen die hun activiteiten niet of nauwelijks in de vorm van archieven vastleggen en/of illustreert de ontwikkelingen en de gebeurtenissen die in de archieven worden beschreven. Dat betekent dat er voor deze deelcollecties slechts in beperkte mate specifieke en actieve acquisitie plaatsvindt.

Algemene criteria voor acquisitie

Ongeacht de aard van het materiaal gelden voor alle verwervingen de volgende twee criteria, die beiden van toepassing moeten zijn om tot acquisitie te beslissen:

- Complementariteit: het te acquireren materiaal past binnen de collectiedoelstelling en voegt iets wezenlijks toe aan de collectie van Atria.
- Exclusiviteit: vergelijkbaar materiaal is elders in Nederland niet aanwezig en/of heeft in de context van de collectie van Atria een specifieke betekenis of meerwaarde.

Complementariteit impliceert een zekere mate van continuïteit bij de verwerving van nieuw materiaal. Atria hecht aan continuïteit bij de opbouw van haar collectie, maar realiseert zich tegelijkertijd dat continuïteit geen doel op zich is. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat bepaalde 'lange lijnen' van collectioneren worden losgelaten als het betreffende materiaal voor de doelgroep *online* toegankelijk wordt, ook al heeft Atria het niet in beheer.

4 Acquisitie van archieven

Het archiefmateriaal dat Atria in huis heeft, bevat voor het overgrote deel materiaal uit de periode 1870-2000.

Specifieke criteria voor de verwerving van archieven

Bovenop de algemene criteria van complementariteit en exclusiviteit gelden voor de archieven daar bovenop nog enkele specifieke criteria. Die zijn in te delen in drie categorieën die als opeenvolgende stappen moeten worden doorlopen.

De eerste categorie bestaat uit relatief objectieve criteria:

- De archiefvormer is in zijn doelstelling en/of functioneren primair gericht op het bevorderen van de ontwikkeling van (de positie van) vrouwen.
- De archiefvormer is een (inter)nationale organisatie en/of organisatie of persoon met een (inter)nationale werkingssfeer en/of betekenis.
- De archiefvormer heeft zijn standplaats en/of werkgebied in Nederland of is een internationale organisatie waarin Nederland een prominente rol speelt of heeft gespeeld.
- De archiefvormer eist geen onredelijke openbaarheidsbeperkingen voor de raadpleging en het gebruik van het archief.

De tweede categorie behelst meer inhoudelijke en daarmee subjectievere criteria. Waardering van archieven is tot op zekere hoogte onvermijdelijk een kwestie van een subjectieve weging van het belang van een archiefvormer en/of een archief. Om te voorkomen dat subjectiviteit verwordt tot willekeur, is het wenselijk om te zorgen voor intersubjectiviteit in de uitwerking van het acquisitiebeleid. Deze krijgt gestalte in het acquisitieoverleg. Een archief komt mogelijk voor verwerving in aanmerking als de archiefvormer aan een of meer van de volgende inhoudelijke criteria voldoet:

- De archiefvormer vervult een belangrijke rol of functie in de (inter)nationale vrouwenbewegingen.
- De archiefvormer is representatief voor een bepaalde stroming of categorie in de Nederlandse vrouwenbewegingen of neemt daarin juist een bijzondere, geheel eigen positie in.
- De archiefvormer heeft grote invloed (gehad) op de publieke opinie en/of het (emancipatie)beleid van overheid, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven.
- De archiefvormer legt structureel substantiële informatie vast over de ontwikkeling van (de positie van) vrouwen en/of (de ontwikkeling van) de (inter)nationale vrouwenbewegingen.

Ten slotte geeft de kwaliteit en de toegankelijkheid van het archief zelf de doorslag. Al zijn op een archiefvormer alle bovengenoemde criteria van toepassing, als het archief zelf als bron niet interessant of onbruikbaar is, zal Atria het niet verwerven. Daarom moet het archief voldoen aan een of meer van de volgende criteria:

- Het archief heeft een grote informatieve, symbolische en/of emotionele waarde.
- Het archief heeft een hoge mate van volledigheid.
- Het archief bestrijkt een groter tijdvak dan andere, vergelijkbare archieven.

Acquisitie van oudere archieven

Atria bouwde in de tachtig jaar van zijn bestaan al een omvangrijke en gevarieerde collectie op. De samenstelling daarvan is een gegeven. Alleen op die gebieden en over die perioden waar de collectie lacunes vertoont, verwerft Atria nog archieven van voor 2000. Functie, invloed en mate van representativiteit of juist afwijkendheid van de archiefvormer bepalen welke archiefvormers met voorrang worden benaderd. Daartoe heeft Atria een ‘verlanglijst’ van circa 170 archiefvormers wier archieven toegevoegde waarde zouden kunnen hebben voor de collectie. Deze lijst wordt regelmatig tegen het licht gehouden in het acquisitieoverleg. Vervolgens is het zaak om vast te stellen of de archieven van deze organisaties en personen voldoende kwaliteit bezitten om verwerving met voorrang te rechtvaardigen.

Acquisitie van recente archieven

Atria verzamelt om een bronnenbestand op te bouwen dat zicht geeft op de belangrijkste ontwikkelingen in de geschiedenis van vrouwenbewegingen en van de positie van vrouwen in Nederland. Als een archiefvormer daaraan niet langer een significante bijdrage levert, zou het kunnen dat zijn archief niet meer wordt aangevuld. Zo komt er ruimte voor de opname van archieven van nieuwe archiefvormers vanaf circa 2000. Waar zinvol maakt Atria gebruik van de waarderings- en selectiemethode die ontwikkeld is door het Nationaal Archief. De *hub*-functie die Atria aan het opbouwen is, is de ideale plek om hiervoor de nodige relaties aan te gaan en te onderhouden. Voor de archivariissen is dat bekend terrein: zij waren in het verleden gewend om pro-actief te acquireren door potentiële archiefvormers te signaleren, benaderen, voor te lichten en te begeleiden bij archiefvorming. Met name met zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwenorganisaties zijn hierdoor langlopende relaties opgebouwd. Door tijdgebrek komen de archivariissen hier nu te weinig aan toe. De *hub* biedt nieuwe kansen om die activiteiten weer nieuw leven in te blazen.

De ervaring leert dat organisaties, initiatieven en individuen die benaderd worden niet overtuigd hoeven te worden van het belang van archiefopbouw. Het is onderdeel van hun activisme en dicht hen historische waarde toe. Wel hebben ze voorlichting nodig over wat een archief precies is en hoe je het opbouwt. Door ze te begeleiden en ondersteuning aan te bieden (zoals een handleiding) kan een belangrijk deel van het werk (selecteren, beschrijven) door de archiefvormers zelf worden gedaan, op voorwaarde dat het niet ingewikkeld is. Met name op het gebied van *digital born* materiaal moeten hiervoor intern bij Atria wel eerst de werkprocessen op orde komen. Wanneer een archief wordt geschonken, vraagt Atria van de eigenaar/schenker in principe een bijdrage ten behoeve van de bewerking, hetzij in personele inzet, hetzij in geld. De

vraag of een dergelijk archief uiteindelijk bij Atria terecht komt is echter secundair. Voorop staat het belang dat er überhaupt een archief bewaard blijft.

Acquisitie van egodocumenten

In het begin van de jaren tachtig zijn actief brieven, dagboeken en levensbeschrijvingen van zo'n 75 'gewone' vrouwen verworven. Atria hecht nog altijd waarde aan zulke egodocumenten omdat het beeld dat eruit naar voren komt andere bronnen aanvult. Sinds 1985 is de acquisitie bijna alleen nog passief – begin 2017 bevatte de collectie egodocumenten van 270 verschillende vrouwen. Een paar keer per jaar komen nog dagboeken binnen, en in archieven bevinden zich natuurlijk ook egodocumenten. Sinds de oprichting van het Nederlands Dagboekarchief in 2009 wordt regelmatig daar naartoe verwezen.

Egodocumenten moeten aan een of meer van de volgende criteria voldoen om opgenomen te worden in de collectie van Atria:

- De documenten hebben het leven van de schrijfster als voornaamste onderwerp.
- De documenten beschrijven een bijzondere periode en/of een bijzonder onderwerp uit de (vrouwen)geschiedenis of uit het leven van de vrouw in kwestie.
- De documenten geven inzicht in ontwikkelingen op (middel)lange termijn, omdat ze meerdere jaren beslaan.

5 Acquisitie van beeld, geluid en objecten

Beeld- en geluidsmateriaal en objecten in de collectie van Atria maken meestal deel uit van archieven. Daarnaast verzamelt Atria beeldmateriaal van personen, acties en organisaties waarvan geen archief aanwezig is. Tal van groepen vormen om allerlei redenen geen archieven, bijvoorbeeld mindergeletterde vrouwen, vrouwen uit culturen waar de orale overlevering belangrijker is dan de schriftelijke, vrouwen uit landen waar het vastleggen van je doen en laten gevaarlijk kan zijn als gevolg van repressie, en vrouwen in moderne netwerkstructuren die zich groeperen rondom een thema of een bepaald belang. Vanuit de *bub*-functie moet nadrukkelijk aandacht zijn voor het opsporen en selecteren van relevante groepen en initiatieven die zich aan het oog onttrekken. Wanneer zij zelf geen archief vormen, kan gezocht worden naar mogelijkheden om hen op een andere manier te documenteren.

Specifieke criteria voor acquisitie van historisch beeld- en geluidsmateriaal

Tot het historisch beeld- en geluidsmateriaal rekenen we foto's, dia's, prenten, ansichtkaarten, affiches, bewegend beeld en geluid. Hierop zijn de algemene criteria van exclusiviteit en complementariteit onverkort van toepassing. Nieuw te verwerven historisch beeld- en geluidsmateriaal moet allereerst toegevoegde waarde hebben ten opzichte van de archiefcollectie. Verwerving wordt overwogen als het materiaal bovendien aanvullend is op de beeld- en/of geluidscollectie. Atria gaat zeer terughoudend om met de acquisitie van historisch beeld- en/of geluidsmateriaal. Zoveel mogelijk wordt verwezen naar andere archieven die beter toegerust zijn op dit gebied, zoals het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. De consequentie daarvan is wel, dat daar voor raadpleging betaald moet worden.

Historisch beeld- en/of geluidsmateriaal komt voor verwerving in aanmerking als het behalve aan de algemene criteria ook aan de volgende specifieke criteria voldoet:

- Het materiaal is authentiek.
- Het materiaal heeft betrekking op Nederland of zet Nederland in een internationale context.
- Het materiaal heeft een grote documentaire, symbolische en/of emotionele waarde.
- Het materiaal heeft een goede beeld- en/of geluidskwaliteit.
- De context van het beeld is bekend, zodat duiding mogelijk is.
- De rechten (zoals eigendoms- en auteursrechten) zijn geregeld.

Acquisitie van historisch beeld- en geluidsmateriaal

Actief beeld- en geluidsmateriaal verwerven is voor Atria zelden mogelijk omdat budget, middelen en apparatuur voor aanschaf, onderhoud en beheer ontbreken. Toch komt met de archieven die Atria verwerft dergelijk materiaal mee. Dit wordt doorgaans beschreven en toegankelijk gemaakt in de context van het archief waar het toe behoort. Alleen materiaal dat eruit springt vanwege de beeldkwaliteit en/of de zeggingskracht, wordt (ook) in de beeldcollectie beschreven en is daardoor zelfstandig vindbaar.

Naast de hierboven beschreven noodzaak om manieren te vinden voor het includeren van (groepen) vrouwen die onzichtbaar blijven in formele archieven, maakt ook de toegenomen productie van en behoefte aan (bewegend) beeld dit materiaal relevant. Nu met elke smartphone kwalitatief hoogwaardig bewegend beeld gemaakt kan worden, zal dit materiaal vaker naar Atria toe komen. En ook Atria zelf genereert zulk beeld, bijvoorbeeld met *livestreams* van bijeenkomsten. Historisch en actueel beeld en geluid afkomstig uit archieven is niet meer weg te denken uit audiovisuele producties voor internet, televisie en educatie, het aantal multimediale publicaties groeit, en er komen steeds meer platforms waarop audiovisueel materiaal uit diverse collecties wordt gepresenteerd. Binnen de beperkte mogelijkheden van Atria blijft het dus zaak om het materiaal dat in de collectie wordt opgenomen, in ieder geval toegankelijk te houden.

Specifieke criteria voor de acquisitie van oral history

Oral history is een methode van wetenschappelijk historisch onderzoek op basis van mondelinge overlevering. Individuele herinneringen worden daarbij systematisch verzameld en vastgelegd in reeksen vraaggesprekken. Vaak zijn *oral history* interviews het bijproduct van (historisch) onderzoek. De bronnen die in een dergelijke context tot stand komen, blijven veelal in het bezit van onderzoekers en komen slechts mondjesmaat voor derden beschikbaar. Voor zover ze binnen de collectiedoelstelling van Atria passen, kunnen interviews van derden echter wel interessant zijn om te acquireren.

Atria produceert daarnaast ook zelf mondelinge bronnen die inzicht geven in vrouwenlevens in al hun aspecten. Zij kiest ervoor om hoogwaardige audiovisuele registraties te maken van goed voorbereide gesprekken die gevoerd worden aan de hand van een *topic list*. Dat levert de meeste bronwaarde op: naast verbale ook non-verbale informatie en dat alles met een goede herbruikbaarheid, ook in mediaproducties van derden. Vanuit de *hub*-functie kunnen ook voor *oral history* interviews ideeën worden gegenereerd. Het gehele proces van het vervaardigen van interviews is echter een kostbare zaak. De algemene criteria van exclusiviteit en complementariteit worden in dit geval dan ook strikt gehanteerd.

Daarnaast gelden voor zowel de acquisitie als de productie van *oral history* interviews door Atria een van de volgende specifieke criteria:

- In de interviews komen vrouwen aan het woord die iets betekend hebben voor andere vrouwen in Nederland.
- Het materiaal leent zich voor vergelijkende analyse en is daardoor bruikbaar voor wetenschappelijk onderzoek.

Atria is niet toegerust om de digitale bestanden duurzaam op te slaan en ter beschikking te stellen en brengt ze daarom onder bij Data Archiving and Networking Services (DANS).

Specifieke criteria voor de vervaardiging van fotografische bronnen

Bij heel hoge uitzondering laat Atria ook fotografische bronnen vervaardigen. Hiervoor gelden uiteraard de algemene criteria van exclusiviteit en complementariteit. Aanvullende criteria zijn:

- Beeld heeft een specifieke toegevoegde waarde en zeggingskracht over het onderwerp van de foto-opdracht.
- Er vindt een unieke gebeurtenis plaats die van specifieke betekenis is voor vrouwen, maar die niet zo snel vanuit dat perspectief door fotografen zal worden vastgelegd.

Specifieke criteria voor de acquisitie van objecten

Atria is veel dingen, maar een museum is het niet. Met de acquisitie van objecten blijft het instituut dan ook terughoudend omgaan.

Objecten die geen onderdeel uitmaken van een archief, worden alleen verworven op grond van de volgende criteria:

- Het voorwerp heeft een grote documentaire, symbolische en/of emotionele waarde.
- Het voorwerp heeft een grote zeggingskracht en is daardoor bij uitstek geschikt om een bepaalde gebeurtenis, ontwikkeling groep of periode te illustreren en/of te verbeelden.
- De context van het object is bekend, zodat duiding mogelijk is.

6 Acquisitie van bibliotheekmateriaal en publicaties

De bibliotheek van Atria is een *special library*: een gespecialiseerde wetenschappelijke bibliotheek met een sterke maatschappelijke binding. De bibliotheek kent sinds 2009 twee kerncollecties:

- Publicaties van en over vrouwengeschiedenis, genderverhoudingen en de vrouwenbewegingen in Nederland en in het buitenland die een relatie hebben tot Nederland, en over de positie van Nederlandse vrouwen in connectie met internationale organisaties en internationale politiek in vergelijkend perspectief.
- Theoretische, overzichts- en standaardwerken op het gebied van vrouwenstudies en genderstudies.

Behalve deze kerncollecties herbergt de bibliotheek collecties van tijdschriften, vrouwenagenda's, biografieën, publicaties over diversiteit, 'vrouw en recht' (Clara Wichmann collectie) en 'vrouw en muziek'.

Specifieke criteria voor de acquisitie voor de kerncollecties van de bibliotheek

Het criterium van exclusiviteit is op de kerncollecties van de bibliotheek onverkort van toepassing. Wel is het belangrijk dat de collectie van Atria een duidelijk omlinjende eenheid is en dat Atria als instelling een herkenbaar profiel houdt. Dat betekent dat de bibliotheek ook een afgewogen selectie moet maken van acquisities met het oog op complementariteit.

Voor de kerncollecties gelden de volgende criteria:

- De publicatie behoort tot het erfgoed van vrouwen en/of de vrouwenbeweging.
- De publicatie heeft betrekking op en/of is een bron voor Nederlandse vrouwen- en/of gendergeschiedenis.
- De publicatie is afkomstig van of gaat over archiefvormers wier archieven in de collectie van Atria zijn opgenomen.
- De publicatie geeft inzicht in de (internationale) context van ontwikkelingen in de Nederlandse vrouwenbewegingen.
- De publicatie betreft een theoretisch werk of een standaardwerk op het gebied van vrouwen- en/of genderstudies.

Specifieke criteria voor de acquisitie van grijze publicaties

Atria is zeer actief in het verwerven van kosteloze, liefst *full text* publicaties en bestanden. Daaronder vallen niet alleen digitale periodieken maar ook allerhande 'grijze' publicaties (jaarverslagen, onderzoeksrapporten, beleidsplannen, scripties etcetera, alles dat buiten de commerciële uitgeverijen wordt gepubliceerd). Deze zijn vaak gratis, en vormen een belangrijk deel van de collectie. Atria collectioneert dit grijze materiaal voor Nederland ruimer dan alleen voor de kerncollecties, omdat dergelijk materiaal elders vaak tussen wal en schip valt en het vaak primaire bronnen zijn.

Dit materiaal is dan wel gratis in aanschaf, maar het toegankelijk maken en houden ervan brengt wel kosten met zich mee. Zodoende bestaat er ook ten aanzien van gratis publicaties de noodzaak om selectief te acquireren. Ook hier is exclusiviteit het belangrijkste criterium waaraan moet zijn voldaan. Daarna gelden de volgende criteria:

- De publicatie heeft betrekking op onderbelichte groepen vrouwen in Nederland (zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen, maar ook bijvoorbeeld transgenders, vrouwen met een beperking of (chronische) ziekte, laagopgeleide en ongeletterde vrouwen).
- De publicatie heeft betrekking op gender in relatie tot etniciteit en/of seksualiteit.
- De publicatie zet algemene ontwikkelingen in een feministisch/emancipatoir/genderperspectief.
- De publicatie geeft overzicht en/of bevat veel en betrouwbare statistische informatie over algemene maatschappelijke ontwikkelingen die relevant zijn voor de (ontwikkeling van de) positie van vrouwen.
- De publicatie levert een bijdrage aan belangrijke actuele discussies op gendergebied.

Specifieke criteria voor acquisitie voor andere dan de kerncollecties

Buiten de kerncollecties hanteert Atria een zeer terughoudend aankoopbeleid, dat vooral wordt gestuurd door de vraag van de belangrijkste gebruikersgroep van de bibliotheek: onderzoekers en studenten uit de wetenschap en het hoger onderwijs. Hiervoor geldt van de algemene criteria bovenal het criterium van de exclusiviteit: het materiaal is elders in Nederland niet aanwezig en toegankelijk of het heeft in de context van de collectie van Atria een specifieke betekenis of een meerwaarde. Bovendien is de vereiste dat:

- Verwerving wordt bepleit door en is in het belang van de wetenschappelijke doelgroep.

Acquisitie van bibliotheekmateriaal

Net als voor het archief is het voor de bibliotheek van Atria essentieel om pro-actief contact te leggen en te onderhouden met haar (potentiële) gebruikers. Alleen zo kan het acquisitiebeleid voortdurend worden afgestemd op hun behoeften en relevant blijven. Met name uit informele contacten komen de aanbevelingen en kritische kanttekeningen naar boven die zo'n essentiële aanvulling vormen op de activiteiten die de bibliotheekmedewerkers zelf ontplooiën in het zoeken en volgen van relevante uitgevers en uitgevende instanties. De bibliotheekacquisitie maakt dus ook deel uit van de *hub*-functie van Atria.

Atria verwerft veel materiaal dat afkomstig is van internet, maar bewaart nog geen complete websites. De afgelopen jaren zijn vanuit het acquisitieoverleg wel suggesties gedaan aan de Koninklijke Bibliotheek, die veel Nederlandse websites archiveert en dat ook doet voor de Nederlandse vrouwenbewegingen. Desondanks is het zaak dat Atria dit zelf ook oppakt. Naast websites vormen ook *online* databases belangrijke bronnen. Inhoudelijke keuzes voor het bewaren van websites en het leggen van verbindingen met *online* databases vloeien voort uit de *hub*-functie van Atria, de acquisitieoverleggen en de inhoudelijke criteria in dit acquisitiebeleidsplan.

Literatuur

Els van den Bent, Liane van der Linden en Theo Thomassen (red.), *Schetsboek documenteren van de samenleving. De rollen van een archivaris; denken en doen*. Stichting Archiefpublicaties, 2015.

Sigfried Janzing, Ella Kok-Majewska en Bert de Vries, *Leren als levensstijl. Manifest over het ontwikkel continuüm in de archiefbranche*. BRAIN, werkgroep HRM, november 2014.

Lauren Romijn, *Het vangnetwerk. Een model waarin de relaties van de archiefinstelling centraal staan*. Scriptie voor de Reinwardt Academie, 2015.